

De Terugverdieneffecten van een Lastenverlaging op Arbeid

Koen Breemersch & Joep Konings

28 November 2013

Inhoudstafel

Executive summary	2
1. Schetsing van de problematiek	4
2. Relevantie van de loonkostenproblematiek	7
2.1. Evolutie exportmarkt.....	7
2.2. Implicatie van loonkosten voor jobs	8
2.2.1. Schatting Elasticiteiten	8
2.2.2. Loonkosten en concurrentiekracht	9
3. Terugverdieneffecten van lastenverlagingen.....	10
3.1. Terugverdieneffecten in de literatuur	10
3.2. Eigen schatting aangroei werkgelegenheid en terugverdieneffecten	12
3.2.1. Schatting impact van lastenverlaging op jobs	13
3.2.2. Schatting van de terugverdieneffecten.....	23
4. Conclusie en aanbevelingen	28
Referenties.....	30

Executive summary

De Belgische loonkostenhandicap ten opzichte van de drie omliggende buurlanden en de daarmee samengaan de tanende concurrentiekracht staat de jongste tijd opnieuw centraal in het uittekenen van een sociaal-economisch herstelbeleid. De toename van de loonkostenhandicap tegenover onze directe buurlanden zou op zich niet dermate onrustwekkend zijn, moest ze gepaard gaan met een gelijkaardige of een sterkere toename van de productiviteit. Dit is echter niet het geval. Hoewel het verschil tussen België en de buurlanden in grote mate gedreven wordt door de verschillen tussen België en Duitsland, lijkt België de laatste jaren ook ten opzichte van Frankrijk en Nederland terrein te verliezen. De implicaties van deze ontwikkeling zijn verregaand. Zo heeft dit directe gevolgen voor het marktaandeel van de Belgische export. Daarnaast brengt dit ook jobs op de Belgische arbeidsmarkt in gevaar, hetgeen vooral laaggeschoolden treft aangezien de arbeidsvraag naar laaggeschoolden op een meer drastische manier reageert op verhoogde loonkosten dan de vraag naar hooggeschoolden. Laaggeschoolden zijn daarenboven vaak werkzaam in sectoren die minder makkelijk via innovatie productiviteitswinsten kunnen realiseren, met als gevolg dat de loonkost per eenheid product in dergelijke segmenten nog sterker toeneemt.

In deze studie analyseren we de gevolgen van een afbouw van deze loonkosthandicap uitgedrukt in termen van jobs. We simuleren hiertoe een lastenverlaging van *één percent* van de totale loonkosten van de private economie¹, oftewel een bedrag van 1,44 miljard euro, op basis van een eenvoudig arbeidsmarktmodel. De impact van een lastenverlaging is sterk afhankelijk van de huidige omstandigheden op de arbeidsmarkt. Zo zal in een krappe arbeidsmarkt een algemene lastenverlaging minder effectief zijn, aangezien de hoogst geschoolden simpelweg niet beschikbaar zijn om de relevante posities in te vullen. Daarentegen betekent de hogere werkloosheid bij laaggeschoolden dat zij zich in een minder krappe arbeidsmarkt bevinden zodat ze makkelijker kunnen instromen in de gecreëerde posities. De praktijk wijst uit dat een lastenverlaging eveneens zal moeten vergezeld worden door de nodige aanmoediging en gerichte opleidingen voor laaggeschoolden om al deze vacatures in te vullen (dit is het gekende probleem van de mismatch). Uit onze simulaties blijkt dat een lastenverlaging die sterker op laaggeschoolden gericht is, zorgt voor de grootste toename in het aantal gecreëerde arbeidsplaatsen en dus de laagste kost per gecreëerde arbeidsplaats teweegbrengt. Hierbij gaan we ervan uit dat $\frac{1}{4}$ van de totale loonlastenverlaging naar laaggeschoolde jobs gaat (rekening houdend met het feit dat de relatieve hoeveelheid tewerkgestelde laaggeschoolden 22 percent bedraagt en deze ook lagere brutolonen verdienen, impliceert dit een duidelijke hogere lastenverlaging voor de laaggeschoolden dan de hoger geschoolden).

De simulaties in huidige studie gaan uit van verschillende scenario's met betrekking tot de krapte van de arbeidsmarkt en de loonkost elasticiteiten. Een lastenverlaging is echter geen alleenstaand feit. De precaire staat van de Belgische financiën vereist dat het gat dat in de begroting wordt gecreëerd door het toepassen van deze lastenverlaging, ook dient gecompenseerd te worden om zo een neutrale fiscale impact te bekomen. In dit kader wordt de

---

¹ We hanteren één percent als maatstaf vermits er discussie bestaat over de eigenlijke grootte over de loonkosthandicap. Indien deze 5 percent bedraagt, dienen onze resultaten vermenigvuldigd te worden met 5.

simulatie uitgebreid om een schatting te bekomen van de directe terugverdieneffecten die worden gerealiseerd dankzij de nieuwe gecreëerde arbeidsplaatsen.

We vatten de voornaamste resultaten samen in onderstaande tabel, waarin we de impact van een lastenverlaging van één percent op het aantal jobs en de terugverdieneffecten weergeven. Hierbij geven we telkens een minimale (min) en een maximale (max) schatting die afhankelijk is van de gemaakte veronderstelling aangaande de elasticiteit van de vraag en aanbod:

	Aantal extra jobs (min ; max)	Terugverdieneffecten (min ; max)
Algemene lastenverlaging (makkelijke matching)	(6.258 ; 22.736)	(11,9% ; 49,2%)
Algemene lastenverlaging (moeilijke matching)	(6.258 ; 11.185)	(11,9% ; 20,7%)
Gerichte lastenverlaging (makkelijke matching)	(8.242 ; 27.820)	(15% ; 57,3%)
Gerichte lastenverlaging (moeilijke matching)	(8.242 ; 17.540)	(15% ; 31,2%)

Nota: we rapporteren hier enkel de effecten op termijn (na 3 tot 5 jaar), in de tekst geven we ook de korte termijn effecten weer, die lager zijn.

Afhankelijk van het scenario dat wordt bestudeerd (krappe versus geen krappe arbeidsmarkt; algemene versus gerichte lastenverlaging) schommelen de directe terugverdieneffecten tussen de 11 en 57 percent op drie tot vijf jaar. Deze terugverdieneffecten zijn het hoogst wanneer een gerichte lastenverlaging wordt doorgevoerd en schommelen tussen de 15 en 57 percent.

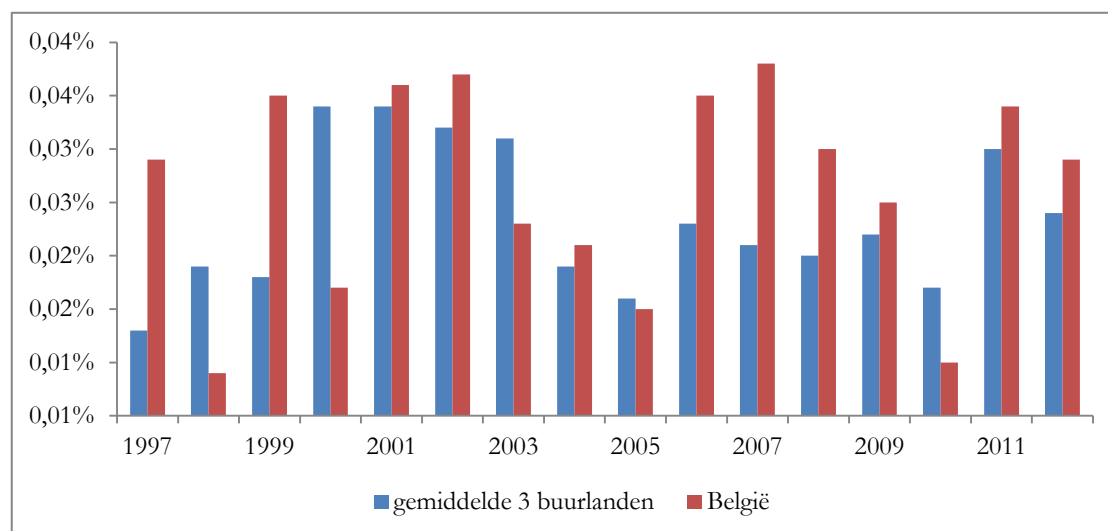
De directe terugverdieneffecten kunnen op een termijn van drie tot vijf jaar hoog oplopen indien de veronderstelling wordt gemaakt dat er geen krapte heerst op de arbeidsmarkt en de lastenverlaging helemaal wordt ingeschakeld op de afbouw van de loonkosten. Met andere woorden, indien de brutolonen relatief stabiel blijven en de matching tussen openstaande vacatures en werklozen goed verloopt, zijn de terugverdieneffecten en de jobcreatie het hoogst. Dit impliceert dat een lastenverlaging best gecombineerd wordt met verdere activering en structurele hervorming van een aantal rigiditeiten op de arbeidsmarkt. De geschatte terugverdieneffecten houden nog geen rekening met de indirecte effecten. Immers, een hogere participatie verhoogt ook de productiviteit van ondernemingen enerzijds en anderzijds de consumptie bij de gezinnen. Dergelijke ‘tweede-ronde’ effecten worden in de huidige studie buiten beschouwing gelaten.

1. Schetsing van de problematiek

De loonkostenhandicap die België kent ten opzichte van de drie omliggende buurlanden is reeds enige tijd een veelbesproken factor in de Belgische economische politiek. De Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (CRB) kreeg in 1996 de opdracht deze loonhandicap te becijferen in een technisch verslag. Op basis van de gegevens van het CRB kwam een expertengroep tot de conclusie dat de huidige loonkosthandicap ten opzichte van het referentiejaar 1996 en tegenover onze drie directe burenen 4,6 percent bedraagt. De expertencommissie kreeg van de regering de vraag voorgeschoteld wat de gevolgen zijn van de aftrek van de verschillende loonsubsidies. De commissie toonde aan dat, afhankelijk van welke subsidie in rekening werd genomen, de eigenlijke loonkosthandicap lager uitvalt.

Wij willen echter terug naar de kern van het probleem in deze nota en verder ingaan op de omvang en de recente evolutie van de loonkosten in België. De loonkostenhandicap neemt namelijk op een vrij constante basis toe. De Nationale Bank van België meldt in zijn jaarverslag dat over de periode 1996 tot 2012 de loonkostenhandicap slechts afnam over twee periodes, namelijk de jaren 2003-2004 en de jaren 2009-2010. In Figuur 1 geven we een vergelijking van de groei van de uurloonkosten weer in België en een gewogen gemiddelde van de drie buurlanden. De periode van 2006 tot 2008 was voornamelijk gekenmerkt door een sterke toename van de uurloonkosten en leidde dus tot een opmerkelijke toename van de loonhandicap. Een verdere vergelijking van België met elk van de drie buurlanden apart toont aan dat België tijdens de jaren 2000 tot 2005 een positieve loonkostenevolutie liet optekenen tegenover Frankrijk en Nederland. Het was voornamelijk de Duitse loonmatigingspolitiek die ervoor zorgde dat de loonhandicap tegenover het gemiddelde van de drie burenen begon te verslechteren tijdens de jaren 2004 tot 2009.

Figuur 1: Vergelijking groei uurloonkosten in private sector België en gemiddelde van de drie buurlanden (Bron: CRB)

De periode 2011-2012 kende een verdere toename van de loonkostenhandicap met 0,8 procentpunten. Voorts blijkt ook uit de deconstructie van deze loonkostenontwikkeling dat de indexering de voorname boosdoener is in deze nefaste ontwikkeling. De indexering zorgt dat

zogenaamde tweederonde-effecten kunnen plaatsvinden. Dit gebeurt wanneer een onderneming de mogelijkheid heeft om de indexering van de loonkosten, die volgt na de overschrijding van de spilindex, door te rekenen in de prijzen van diens producten. Deze producten zorgen vervolgens op hun beurt weer dat de gezondheidsindex toeneemt waardoor de mogelijkheid bestaat dat alle loonkosten vervolgens verder toenemen na een tweede indexering.

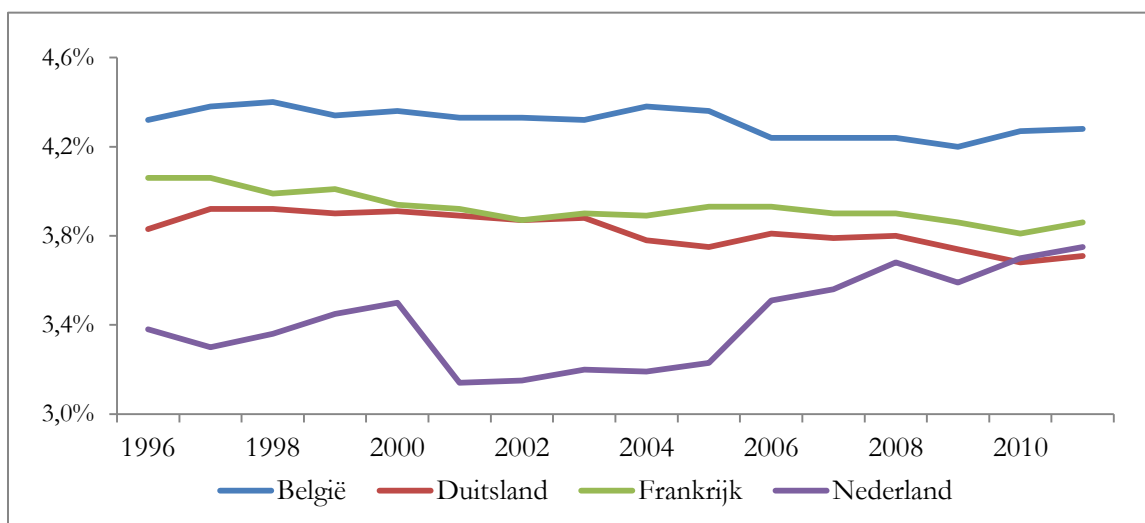
Het jaarverslag van de Nationale Bank biedt ook een uitleg voor de specifieke aard van de ontwikkeling van de loonkosten in België en situeert het probleem hierbij voornamelijk bij de loononderhandelingen. Zo wordt langs de ene kant de op voorhand vastgelegde verhogingen van de lonen niet gerespecteerd waardoor de ex-post gerealiseerde loonsverhogingen hoger uitvallen. Daarnaast worden de loonsverhogingen die plaatsvinden in de buurlanden telkenmale sterk overschat. De overschatting van deze loonkosten in de buurlanden zorgt dat de loonnorm op een verkeerde basis wordt vastgelegd.

Een belangrijke factor van de loonkosten is echter ook de lasten op arbeid. In Tabel 1 presenteren we de effectieve belastingvoeten op arbeid in 2010 onderverdeeld naar de verschillende soorten belastingen. In Figuur 2 tonen we de evolutie van de effectieve belastingvoet op arbeid.

Tabel 1: Vergelijking effectieve belastingvoet op arbeid (Bron: CRB en Europese Commissie)

	België	Duitsland	Nederland	Frankrijk	Gemiddelde
Arbeid	42,4%	37,4%	36,9%	41%	38,7%
Personenbelasting	17,4%	11,7%	15,2%	10,3%	11,5%
Werknemersbijdragen	8,4%	12,4%	11,8%	7,4%	10,4%
Werkgeversbijdragen	16,7%	13,3%	9,9%	23,3%	16,8%

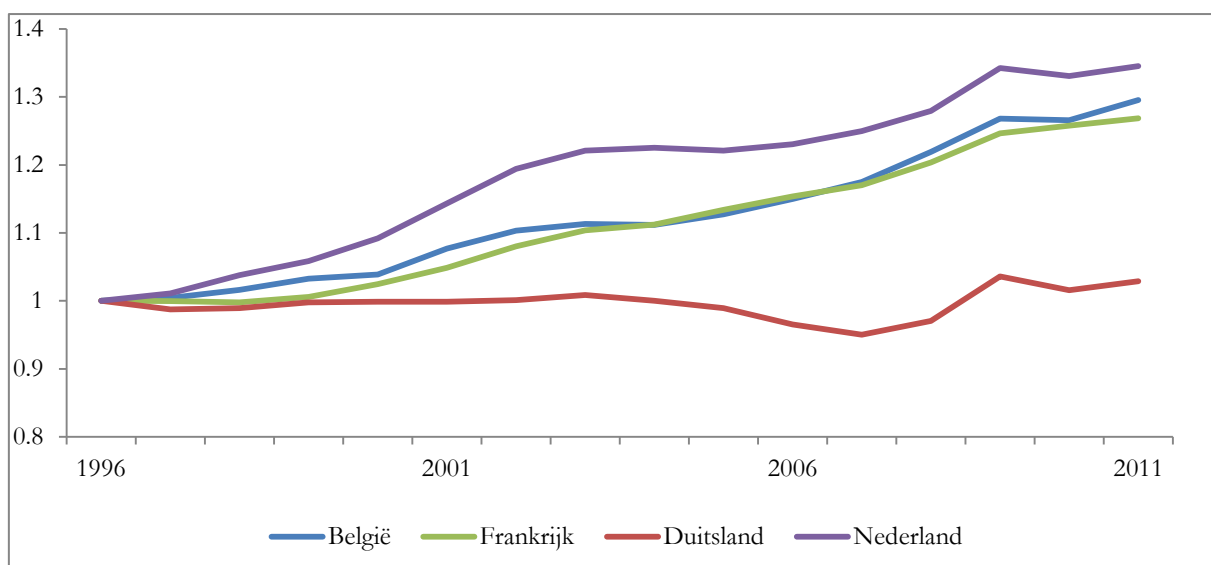
Figuur 2 : Evolutie effectieve aanslagvoeten op arbeid (Bron: Eurostat)

Figuur 2 toont aan dat de effectieve belastingvoet op arbeid een zeer lichte daling kende over de periode van 1996 tot 2011. Desalniettemin ligt de belasting op arbeid nog steeds merkkelijk hoger in België dan in de buurlanden. Tabel 1 wijst uit dat dit voornamelijk toe te schrijven is aan de hoge effectieve personenbelasting in België, die hoger is dan in elk van de drie buurlanden. Ook de werkgeversbijdragen liggen hoog in België, zij het nog steeds onder het gemiddelde van de drie buurlanden, hetgeen toe te schrijven is aan de hoge effectieve werkgeversbijdragen in Frankrijk. Over de periode 2006 – 2012 droegen deze werkgeversbijdragen gemiddeld bij tot een verdere stijging van de loonkosten. In het jaarverslag van de Nationale Bank wordt aangestipt dat de werkgeversbijdragen een negatieve bijdrage leverden tot de loonkosten in het jaar 2011, dankzij verschillende forfaitaire verminderingen. Echter, het forfaitaire karakter van de verminderingen van de werkgeversbijdragen mildert met de tijd aangezien het forfaitair bedrag in belang verliest ten opzichte van de loonmassa. Ten slotte merken we op dat in 2011 er een lichte stijging plaatsvond van de impliciete belastingvoet op arbeid, zij het meer gematigd dan in de drie buurlanden. Desalniettemin kende België in 2011 de hoogste impliciete belastingvoet op arbeid van de hele Europese Unie. Deze discussie toont duidelijk aan dat de arbeidslasten een belangrijke rol spelen in de bepaling van de totale loonkosten, diensgevolge, de loonhandicap.

De fixatie op de loonkosten moet evenwel gerelativeerd worden. Indien de productiviteit sneller stijgt dan de loonkosten, daalt de loonkosten per eenheid product. Bij het maken van de vergelijking tussen België en de omliggende landen moet dus evenzeer gekeken worden naar de evolutie van de maatstaf loonkosten per eenheid product. Figuur 3 toont dat de loonkosten per eenheid product geaggregeerd voor de hele Belgische economie een gelijkaardig verloop kent als in buurland Frankrijk. Het feit dat België een verlies aan concurrentiekracht kent op basis van deze maatstaf tegenover het gewogen gemiddelde van zijn drie buurlanden is voornamelijk toe te schrijven aan de evolutie van de Duitse loonkosten per eenheid product. In 2012 was de Duitse loonkosten per eenheid product 25% lager dan in België. Het concurrentievoordeel dat België sinds lang kent ten opzichte van Nederland is tevens de laatste jaren aan het verminderen en is op dit moment lager in vergelijking met begin jaren 2000. De groei van de kosten per eenheid product is voor een deel te herleiden tot verschillen in inflatie tussen de verschillende landen.

Figuur 3: Vergelijking loonkosten per eenheid product van 1996 tot 2011 (bron: OESO)

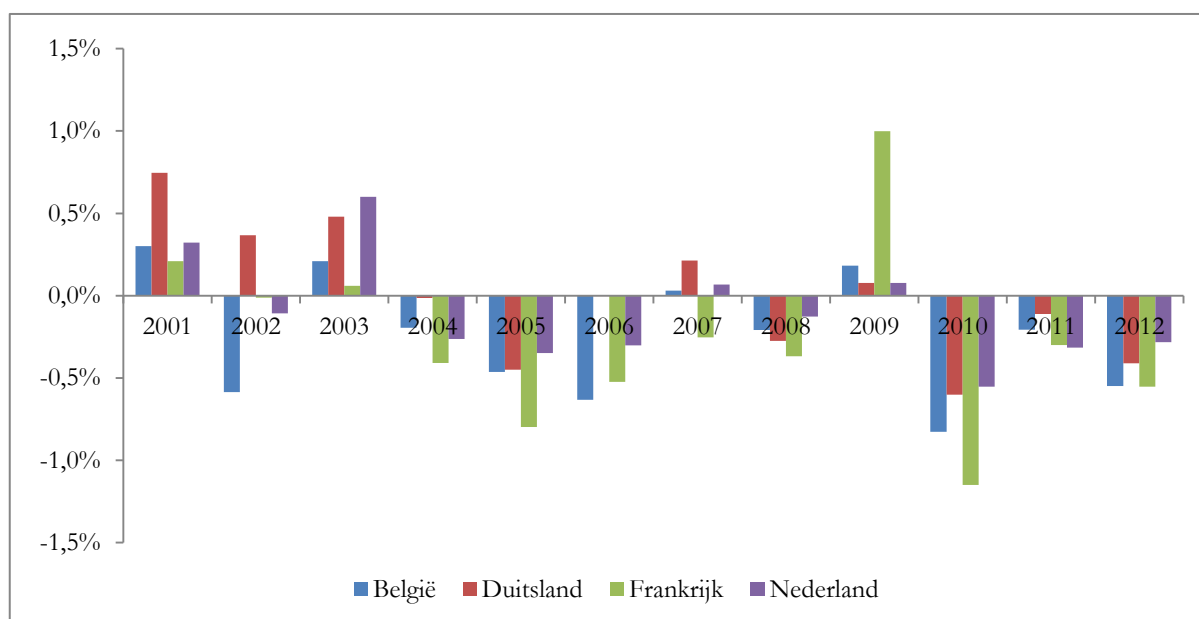
De expertengroep merkte tevens op dat wanneer de loonkost ten opzichte van nominale productiviteit in 1996 en de groei van de loonkost ten opzichte van de reële groei van de productiviteit over de periode 1996-2010 naast elkaar worden geplaatst, bepaalde sectoren duidelijk problematisch zijn, voornamelijk de industrie. Dit schaadt eveneens de internationale slagkracht van de industrie en vermindert het belang die deze sectoren hebben in hun bijdrage aan de toegevoegde waarde.

2. Relevantie van de loonkostenproblematiek

2.1. Evolutie exportmarkt

De loonkostenproblematiek is uiterst relevant in een open economie als de Belgische waar het behouden van de concurrentiekracht van belang is om competitief te blijven op de exportmarkt en een stabiel aandeel in de exportmarkt te behouden. De toename in de loonkostenhandicap en de besproken evolutie van de loonkosten per eenheid product laten uitschijnen dat de concurrentiekracht van België op de exportmarkt afneemt. Figuur 4 lijkt op het eerste zicht onze vermoedens te bevestigen dat België op dit vlak, net als de buurlanden Nederland en Frankrijk, niet goed presteert. Er moet echter worden rekening gehouden met het toenemende belang van opkomende economieën in de wereldmarkt van de exports, waardoor het aandeel logischerwijze deels terugvalt. Desalniettemin zien we dat België een gemiddelde jaarlijkse daling van het aandeel in de exportmarkt kent van 2,5 percent, waarmee het net beter doet als Frankrijk, dat een gemiddelde jaarlijkse daling van 2,6 percent registreert. Nederland (-1 percent) en Duitsland (nul percent) slagen er duidelijk beter in om hun aandeel in de exportmarkt aan te houden.

Figuur 4: Verandering ten opzichte van het voorgaande jaar in het marktaandeel van de exports van België en diens burens (bron: OECD en eigen berekeningen)

2.2. Implicatie van loonkosten voor jobs

2.2.1. Schatting Elasticiteiten

Een stijgende loonkost heeft uiteraard directe gevolgen in de vorm van het verlies aan arbeidsplaatsen in de economie. Binnen de economie wordt hiervoor de elasticiteit van de arbeidsvraag geschat. Concreet houdt dit in dat er wordt gekeken naar wat de procentuele verandering is van het aantal jobs ten gevolge van bv. een stijging van één procent van de loonkosten. Deze verandering is afhankelijk van specifieke factoren zoals de mogelijkheid om arbeid te substitueren met kapitaal en het niveau aan concurrentie dat er heerst in de sector. In een meer competitieve sector zouden we ons kunnen inbeelden dat een stijging van de loonkosten niet zomaar kan doorgerekend worden in de prijzen, noch dat een bedrijf in staat is om zijn marge verder te laten krimpen. Konings en Roodhooft (1997) waren de eersten die een schatting maakten van de elasticiteit van de vraag naar arbeid in België door gebruik te maken van een dataset bestaande uit Belgische bedrijven. Voorheen werd voor de elasticiteit van de vraag naar arbeid vooral gebruik gemaakt van buitenlandse gegevens, maar deze zijn vaak een onderschatting van de elasticiteiten die heersen op de Belgische arbeidsmarkt. Dit is toe te schrijven aan de openheid van de Belgische economie, waarbij de verhoogde concurrentie op de markt aanleiding geeft tot een hogere vraagelasticiteit. Het gebruik van data op bedrijfsniveau in plaats van sectorniveau zorgde voor hogere schattingen van de elasticiteiten. Deze bedroegen op korte termijn -0,64 en op lange termijn -1,78. Dit betekent dat een stijging van de loonkosten van 10% op korte termijn een daling van 6,4% van de arbeidsplaatsen binnen het bedrijf teweegbrengt. Het grote verschil tussen de korte en de lange termijn elasticiteit is toe te schrijven aan graduele aanpassingen die plaatsvinden in het personeelsbestand van de onderneming ten gevolge van de stijging van de loonkosten. Op lange termijn zorgt een stijging van de loonkosten met 10% voor een daling van het aantal arbeidsplaatsen in een onderneming met 17,8%. Deze schattingen maken echter een bepaalde simplificatie, ze veronderstellen namelijk dat er slechts één soort werknemer is. In werkelijkheid maken zowel hooggeschoolden, gemiddeld geschoolden als laaggeschoolden deel uit van het personeelsbestand. Onderzoek naar de impact van lastenverlagingen voor elk van deze categorieën is echter problematisch doordat de data rond hoog- en laaggeschoolden niet direct in de jaarrekeningen beschikbaar zijn. Konings en Van Maldegem (1998) doen in dat kader een enquête en gebruiken de resultaten van de enquête om te schatten wat de gevolgen zijn van een lastenverlaging voor laag- en hooggeschoolden en gemiddeld geschoolden. Ze vinden dat vooral de elasticiteit van laaggeschoolden zeer hoog ligt, daar waar deze niet verschillend is van nul voor midden- en hooggeschoolden. Beleidsmatig heeft dit alles uiteraard belangrijke implicaties aangezien het impliceert dat de vraag naar laaggeschoolden sterk toeneemt als de loonkosten afnemen. Echter, de resultaten doen eveneens vermoeden dat een toename van de loonlasten van gemiddeld geschoolden ervoor zorgt dat gemiddeld geschoolden gesubstitueerd worden voor hooggeschoolden. Dit is wat men noemt een cross-elasticiteit waarbij een toename van de loonlasten van de ene categorie een invloed heeft op de tewerkstelling van de andere categorie.

De elasticiteit van de vraag naar arbeid zal slechts gedeeltelijk bepalen wat de impact is van een lastenverlaging op het bijkomstige aantal jobs. Afhankelijk van de situatie in de arbeidsmarkt zal ook de elasticiteit van het aanbod aan arbeid een belangrijke rol spelen. Een loonsverhoging

moet voor een arbeider voldoende incentief bieden om zijn vrije tijd op te geven en vervolgens extra te gaan werken. Konings (2004) merkt op dat de elasticiteit van het aanbod aan arbeid vooral van belang zal zijn in een arbeidsmarkt waar alleen vrijwillige werkloosheid is. Indien dit niet het geval is, zal het effect van de lastenverlaging veeleer liggen tussen hetgeen gesuggereerd wordt door de aanbodselasticiteit en de vraagelasticiteit aangezien meer mensen een job zullen aannemen in een situatie van onvrijwillige werkloosheid en de afweging tussen extra loon en vrije tijd op dat moment minder beperkend werkt op de effecten van de lastenverlaging. De aanbodselasticiteit verschilt ook drastisch afhankelijk van de leeftijdscategorie, waarbij mensen boven de 50 jaar hun arbeidsaanbod niet verhogen indien hen extra loon wordt aangeboden, en andere kenmerken zoals bijvoorbeeld geslacht. Konings vindt dat in België er een aanbodselasticiteit is van 0,3. Dit betekent dat een loonsverhoging van 10 percent zal leiden tot een toename van het arbeidsaanbod van 3 percent. Omwille van de lage elasticiteit van het aanbod zal een daling van de lasten op arbeid zich voornamelijk vertalen in hogere lonen met matige effecten op jobcreatie. Wanneer de arbeidsmarkt gekenmerkt wordt door veel meer onvrijwillige werkloosheid en de aanbodselasticiteit dan ook groter is, zal de impact van de 10 percent lastenverlaging meer neigen naar 6,4 percent meer jobs.

2.2.2. Loonkosten en concurrentiekracht

De twee besproken elasticiteiten van arbeidsaanbod en arbeidsvraag zijn uiteraard van bijzonder belang voor het uitstippelen van de gevolgen van een arbeidsmarktbeleid. Ze kunnen ook teruggekoppeld worden naar onze eerdere discussie rond de concurrentiekracht van Belgische bedrijven. Verschillende studies maken namelijk gebruik van multinationals om te bepalen wat lastenverlaging in één land impliceren voor de tewerkstelling in een ander land. Konings en Murphy (2006) bekijken in dit kader de tewerkstelling in het moederbedrijf en bestuderen wat de verandering in de loonkosten van het moederbedrijf in eigen land impliceren voor de tewerkstelling in eigen land (eigen elasticiteit). De invloed van de loonkosten van vestigingen in Noord-Europa, Zuid-Europa en Centraal- en Oost-Europa (cross-elasticiteiten) op de tewerkstelling in de hoofdvestiging van het moederbedrijf worden ook geanalyseerd. De resultaten geven aan dat de tewerkstelling afneemt bij toename van de loonlasten in het land van de hoofdvestiging maar dat evenzeer een daling plaatsvindt van de tewerkstelling in de moeder bij lastenverlagingen in Noord-Europese vestigingen. Dit betekent dat arbeid in het land van de hoofdvestiging en van Noord-Europese vestigingen substituten zijn. Konings en Murphy vinden geen significant verband tussen de loonlasten in Zuid-Europese en Centraal- en Oost-Europese landen en de tewerkstelling in het moederbedrijf. Multinationals investeren dus vooral in Noord-Europese landen om gebruik te maken van goedkopere productiekosten. Dit is wat men noemt Verticale Buitenlandse Directe Investeringsen. Centraal- en Oost-Europese landen en Zuid-Europese landen worden meer aangeboord om toegang te krijgen tot deze markten, hetgeen Horizontale Buitenlandse Directe Investeringsen worden genoemd. Van Beveren (2007) benadrukt eveneens dat multinationals, zowel van binnenlandse oorsprong als van buitenlandse oorsprong, veel gemakkelijker de beslissing nemen om een bepaald land te verlaten dan bijvoorbeeld bedrijven uitsluitend actief op de nationale markt. Deze beide studies tonen aan dat het behouden van de concurrentiekracht van belang is. Enerzijds omdat bedrijven die actief zijn

in meerdere landen substitueren tussen het moederland en Noord-Europese vestigingen afhankelijk van de loonkosten, anderzijds omdat diezelfde multinationals ook gemakkelijker de beslissing nemen om een markt te verlaten. Een continue voortzetting van nadelige evoluties in de loonhandicap en de toename van de loonkost per eenheid product leiden op dergelijke manier tot een afname van de tewerkstelling in ons land. Ook het belang van het aanhouden van een exportaandeel is in de praktijk van belang. Abraham en Brock (2000) tonen aan dat een stijging in de exports leidt tot een stijging van de tewerkstelling. De stijging in de tewerkstelling wordt evenwel ten dele tenietgedaan door de gestegen productiviteit die de stijgende exports tweebrengen, maar het belang van de exports blijft desalniettemin onmiskenbaar.

3. Terugverdieneffecten van lastenverlagingen

3.1. Terugverdieneffecten in de literatuur

Bovenstaande discussie toonde dat een lastenverlaging een belangrijk positief effect kan tweebrengen in de tewerkstelling en daarnaast ook bijdraagt aan het vasthouden van de concurrentiekracht van de Belgische economie. De loonlastenverlaging genereert zelf positieve budgettaire effecten, zogenaamde terugverdieneffecten, die de initiële impact van de lastenverlaging gedeeltelijk compenseren. Zo leidt de stijging van de tewerkstelling tot een daling van het aantal werkloosheidsuitkeringen die moeten uitbetaald worden door de overheid, terwijl tegelijkertijd de nieuwe werknemers ook sociale bijdragen en inkomensbelasting betalen. De terugverdieneffecten worden vervolgens uitgedrukt als een percentage van de originele absolute loonlastenverlaging. De grootte van dit percentage hangt van verschillende factoren af.

Een eerste factor die bepaalt wat de budgettaire impact is van de lastenverlaging is de mate waarin een werknemer mee profiteert van de lastenverlaging. Dit wordt ook wel het backwards shifting effect genoemd. Enerzijds is het van belang wat voor lastenverlaging wordt doorgevoerd. Zo kan de verlaging van de patronale bijdrage meer direct bijdragen tot de verlaging van de loonlasten dan een verlaging van de inkomensbelasting. Anderzijds kan ook de onderhandelingskracht van de vakbond een belangrijke determinant zijn van de mate waarin een lastenverlaging doorsijpelt naar de werkgever. Indien een vakbond, wetende dat de patronale bijdrage is verlaagd, een hoger brutoloon vraagt zodat werknemers mee profiteren van de lastenverlaging, zal dit leiden tot een lagere creatie van het aantal jobs aangezien de positieve effecten van de lastenverlaging ten dele worden teniet gedaan door de hogere looneisen van de vakbond.

De gebruikte elasticiteiten voor vraag en aanbod van arbeid zijn een tweede belangrijke punt. In welke mate zullen de lastenverlagingen werkelijk leiden tot de creatie van extra arbeidsplaatsen en, daarnaast, in welke mate zal ook het arbeidsaanbod voldoende toenemen om de bijkomstig gecreëerde arbeidsplaatsen in te vullen.

Een derde factor betreft de gerichtheid van de lastenverlagingen. In een simulatie vindt Stockman (2001) dat lastenverminderingen op lage lonen het meeste werkgelegenheid creëren, maar tegelijkertijd dat het terugverdieneffect van deze lastenverlagingen lager is als een algemene lastenverlaging. Dit is een direct gevolg van het feit dat op deze lagere lonen minder belastingen dienen betaald te worden waardoor de initiële lastenverlagingen slechts gedeeltelijk worden gecompenseerd. Verschillende schattingen gemaakt door het Federaal Planbureau (2001, 2005 en

2007) geven telkens aan dat de terugverdieneffecten van gerichte lastenverlagingen op lage lonen in een scenario waar het brutoloon onveranderd blijft tussen de 9,8% en de 27% liggen, lager dan het bereik van 29% tot 37% terugverdieneffecten die algemene lastenverlagingen teweegbrengen. De kost per gecreëerde arbeidsplaats is echter wel beduidend lager voor lage lonen. Dit verhaal is anders wanneer een scenario wordt opgemaakt van vrije loononderhandeling waarbij de werknemers een hoger brutoloon kunnen vragen. Jobcreatie valt lager uit in dit scenario doordat een backwards shifting effect zich voltrekt waarbij de werknemers de loonlastenverlaging aanwenden om een hoger brutoloon te vragen. De terugverdieneffecten in de simulaties van het Federaal Planbureau zijn echter hoger wanneer vrije loononderhandeling kan plaatsvinden aangezien de toename van de lonen leidt tot een stijging van de belastbare basis en dus meer belastinginkomsten voor de overheid.

Een laatste factor die de grootte van de terugverdieneffecten bepaalt, is meer macro-economisch van aard. De lastenverlagingen en de verhoogde tewerkstelling leiden tot een toename van de economische activiteit en van de consumptie in de economie. Daarnaast kunnen buitenlandse multinationals de verlaging van de lasten gebruiken om de buitenlandse directe investering in België te verhogen en ook zo mee aanleiding te geven tot verhoogde economische activiteit en bijkomstige belastinginkomsten. Deze laatste factor is logischerwijze zeer moeilijk te becijferen vanwege de verschillende factoren die op elkaar inspelen en die maken dat een correcte inschatting maken van dit indirecte kanaal moeilijk is.

De ratio van de terugverdieneffecten is echter onder geen enkel scenario groter of gelijk aan 100%. Met andere woorden, een lastenverlaging is onder geen enkel van de uitgevoerde simulaties voor België voldoende om de initiële verliezen van de lastenverlaging te compenseren. We hebben in België echter een precaire budgettaire situatie. Deze vereist dat een loonlastenverlaging gecompenseerd wordt met andere maatregelen om deze budgettair neutraal te maken. Indien een lastenverlaging wordt doorgevoerd zonder rekening te houden met compenserende budgettaire maatregelen zou een stijging van de schuld een toename van de interestkost impliceren, die de terugverdieneffecten gedeeltelijk teniet doen. Burggraeve en Du Caju (2003) analyseren twee mogelijke manieren dat lastenverlagingen kunnen gecompenseerd worden, namelijk een toename van de BTW en de introductie van een belasting op productie (zoals de belasting op CO₂). De afname van de vraag van huishoudens die resulteert uit de stijging van de BTW zal direct het aantal gecreëerde arbeidsplaatsen verminderen. Daarenboven leidt een belasting op productie tot een toename van de lasten. Dit kan leiden tot een verslechtering van de concurrentiekracht op de exportmarkt indien deze lastenverhoging zich vertaald ziet in hogere prijzen. Zo wordt de jobcreatie in de economie, voortgebracht door de lastenverlaging, negatief geïmpacteerd. Het Federaal Planbureau (2005) bespreekt nog andere directe en indirecte financieringsvormen voor de lastenverlagingen. Onder de indirecte belastingen wordt de verhoging van de BTW vermeld, die een opwaartse druk op prijzen veroorzaakt en zo terug in de lonen wordt vertaald. De accijnzen op brandstoffen en tabak, alsook de verhoging van de energiebijdrage hebben beide een minder negatieve impact op de economie in hun model aangezien deze niet direct in de gezondheidsindex aanwezig zijn. Ze zorgen daarenboven ook voor verdere aansporing tot het verminderde gebruik van de vermelde goederen. Er worden ook verdere directe maatregelen besproken, waaronder de invoering van een sociale bijdrage, een heffing op toegevoegde waarde en een verhoging van de personenbelasting, waarbij elk nefaste gevolgen heeft voor de economische activiteit. Volgens

deze bespreking zouden dus voornamelijk indirecte belastingen moeten worden aangesproken, zoals milieubelastingen, om zoveel mogelijk de creatie van arbeidsplaatsen met een budget neutrale lastenverlaging te bewerkstelligen.

3.2. Eigen schatting aangroei werkgelegenheid en terugverdieneffecten

In deze sectie maken we een schatting van de directe effecten van een lastenverlaging die de loonkosthandicap ten opzichte van de buurlanden helemaal weggewerkt voor de private sector. Op deze manier wordt aan de hand van een eenvoudige simulatie een concreet inzicht verworven in het belang van het wegwerken van de loonkostenhandicap. In een eerste fase analyseren we telkens de impact op het aantal jobs dat wordt gecreëerd in de private sector dankzij de lastenverlaging. Een tweede fase kijkt dan naar de terugverdieneffecten. De schatting die we hier presenteren kijkt uitsluitend naar de directe gevolgen van de lastenverlaging en kijkt niet verder naar de indirecte gevolgen. Dit betekent dat we ons concentreren op de toename van de sociale bijdragen van werknemer en werkgever, alsook de bijkomstige personenbelasting en de vermindering van de werkloosheidsuitkeringen die resulteren uit de nieuw gecreëerde jobs. De indirecte gevolgen van een lastenverlaging zijn verstrekkend, zo kan een daling van de loonkosten leiden tot een positieve aanbodschock in de economie. Indien echter een groter deel van de lastenverlagingen naar de werknemers vloeit, dan vertaalt zich dit ook in een toename van de vraag en verdere inkomsten voor de overheid dankzij de BTW belasting op de verkoop van goederen maar ook meer druk op de prijzen in vergelijking met het scenario waar niets naar de werknemers vloeit. Indien geen budget neutrale lastenverlaging wordt doorgevoerd, impliceert dit een verdere negatieve impact op de overheidsfinanciën en een toename van de interestuitgaven vanwege een stijgende schuld. De financiering van deze maatregelen is dus direct relevant om een complete inschatting te hebben van de economische effecten van het wegwerken van de loonkostenhandicap op deze manier. Indien de lastenverlaging wordt gefinancierd met een productiebelasting, verhogen de lasten op de vennootschappen en worden er minder arbeidsplaatsen gecreëerd. We presenteren in wat volgt twee scenario's die beiden uitgaan van een verlaging van de werkgeversbijdragen. In één scenario komt geen vrije loononderhandeling voor en wordt verondersteld dat het brutoloon vastligt en de lastenverlaging dus volledig ten voordele is van de werkgever. In een tweede scenario komt wel vrije loononderhandeling voor en vloeit een bepaald deel van de lastenverlaging naar de werknemer in de vorm van een hoger brutoloon, hetgeen wij meer realistisch achten. Daarnaast wordt een brede schatting weergegeven van de impact van elke maatregel door zowel een pessimistisch als een optimistisch scenario uit te werken. De werkelijkheid zal zich tussen één van deze beide extreme scenario's bevinden, maar dit is in grote mate afhankelijk van hoe elk scenario zich uitspeelt.

3.2.1. Schatting impact van lastenverlaging op jobs

Het scenario van vaste brutolonen kan best uitgelegd worden aan de hand van formule (1). Deze toont aan dat de werkelijke loonkost (w_g) bestaat uit het brutoloon (w_b) en de betaling van een patronale bijdrage (τ_p) bovenop dit brutoloon.

$$w_g = w_b * (1 + \tau_p) \quad (1)$$

Ter indicatie van wat de effecten zijn van het wegwerken van de loonkosthandicap, wordt in deze simulatie een lastenverlaging van één percent gesimuleerd die wordt aangewend ter vermindering van de werkgeversbijdrage. Op basis van gegevens van de CRB² wordt duidelijk dat in 2011 de effectieve werkgeverslasten 34,2 percent van de totale aangegeven brutolonen bedroegen³. Indien de totale loonkost w_g van de Belgische private economie met één percent wordt verminderd door het verlagen van de werkgeversbijdragen, dan bedragen de nieuwe effectieve werkgeverslasten 32,8 percent.

Binnen onze simulatie maken we gebruik van een beperkte vorm van heterogeniteit van arbeid. Hierbij wordt arbeid in twee klassen opgedeeld, namelijk laaggeschoolden en hoger geschoolden, op basis van de gegevens van het Steunpunt WSE voor 2011. Volgens deze gegevens was 22 percent van de tewerkgestelde arbeid in de private sector in 2011 laaggeschoold. Deze assumptie is van belang gezien de hogere elasticiteit van laaggeschoolde arbeid. Een lastenverlaging zal dus meer effect hebben op deze klasse van werknemers dan op hoger geschoolden. Daarenboven blijkt ook dat deze klasse relatief meer werkloosheid kent ten opzichte van andere werknemers, zoals weergegeven wordt in Tabel 2.

Tabel 2 : Belgische arbeidsmarkt in 2011 (Bron: Steunpunt WSE en FOD Economie)

	Laaggeschoold	Midden geschoold	Hooggeschoold	Totaal
Bevolking op beroepsactieve leeftijd	2.299.946	2.723.666	2.195.992	7.219.604
Tewerkgestelde bevolking private economie	620.000	1.200.000	977.000	2.796.000
Tewerkgestelde bevolking totale economie	883.534	1.786.181	1.800.743	4.470.458
Werkloze bevolking	144.555	130.330	71.519	346.404
Inactieve bevolking	1.271.857	807.155	323.730	2.402.742

² De data van de RSZ worden in de nota van de CRB vergeleken met die van het INR, aangezien het INR een bredere definitie van de private sector hanteert dan de RSZ.

³ Merk op dat dit bedrag hoger ligt dan het percentage vermeld in tabel 1, dit is toe te schrijven aan het feit dat in deze berekening werkelijk alle werkgeverslasten in rekening worden gebracht en niet uitsluitend de patronale bijdrage aan de RSZ. De gegevens van 2011 worden aangewend daar onvolledige statistieken voor 2012 de simulatie bemoeilijken. De aangegeven brutolonen vormen de som van de gewone bezoldigingen, de premies, de verbrekingsvergoedingen en enkel vertrekvakantiegeld zoals berekend door de RSZ.

Er worden twee maatregelen geëvalueerd⁴. Enerzijds wordt gekeken naar de toepassing van een algemene lastenverlaging, waarbij één percent van de loonkost van elke werknemer wordt verminderd, ongeacht diens opleidingsniveau. De totale kostprijs van een lastenverlaging van dergelijke omvang voor de private sector bedraagt €1,44 miljard op een totale loonmassa van €144,1 miljard. Anderzijds bestuderen we ook een gerichte lastenverlaging van één percent, waarbij een vierde van de hele lastenverlaging (0,25 percent van de totale loonkost in de Belgische private economie) op laaggeschoolde werkkrachten van toepassing is. Aangezien de laaggeschoolden een lager brutoloon genieten dan de hoger geschoolden werknemers, zal een gerichte maatregel een meer drastische vermindering teweegbrengen van de werkgeverslasten op laaggeschoolde arbeid. Ten slotte nemen we ook het belang van de elasticiteit van de vraag naar arbeid en het aanbod aan arbeid mee in onze berekeningen en dit onder meer door het introduceren van een krappe en een niet-krappe arbeidsmarkt. Een krappe arbeidsmarkt wordt gekenmerkt door een hoge vraag naar arbeid maar onvoldoende gekwalificeerde werkkrachten om tegemoet te komen aan deze vraag. Dit proces zorgt voor een toename van de lonen op de arbeidsmarkt. Gezien de situatie op de Belgische arbeidsmarkt weergegeven in tabel 2 lijkt deze krapte zich voornamelijk langs de hoogstopgeleide kant van de arbeidsuitmarkt te situeren, waar een werkloosheidsgraad van 3,8 percent geldt, dan langs de kant van de laagopgeleiden, met een werkloosheid van 14,1 percent. In een krappe arbeidsmarkt kan het zijn dat een maatregel die volgens de elasticiteit van de vraag naar arbeid een sterke creatie aan jobs moet opleveren, desalniettemin een beperkte invloed kent doordat de krapte van de arbeidsmarkt ertoe leidt dat de posities niet ingevuld geraken. In dit geval is het belangrijk in welke mate een stijging van de brutoloon erin slaagt om nieuwe werkkrachten naar de arbeidsmarkt te lokken die voorheen inactief waren⁵. Een hogere aanbodelasticiteit is dus van groot belang in een krappe arbeidsmarkt. In een scenario van vrije loononderhandeling zou een stijging van de brutolonen daarom ertoe kunnen leiden dat een maatregel meer effect heeft, hoewel uiteindelijke loonkosten voor de werkgever minder dalen dan in het geval waar de brutolonen onveranderd blijven. De krapte van de arbeidsmarkt is dus van grote betekenis. In onze simulatie veronderstellen we dat deze krapte minder plaatsvindt bij laaggeschoolden. De grootte van de elasticiteiten is van belang in het bepalen van de totale impact van een maatregel. De lagere inschattingen van de vraag- en aanbodelasticiteiten zijn dan ook deel van het pessimistische scenario. Het optimistische scenario wordt gekenmerkt door veelal hogere inschattingen van deze elasticiteiten. In het scenario van vrije onderhandelingen zal in een ‘pessimistisch’ scenario 50 percent van de lastenverlaging naar de werknemer vloeien in de vorm van hogere brutolonen, in een ‘optimistisch’ scenario bedraagt dit slechts 20 percent van de totale lastenverlaging. We presenteren alle elasticiteiten in onderstaande Tabel 3. De aanbodelasticiteit van de midden- en hooggeschoolden in het pessimistische scenario is afkomstig uit de schattingen van Konings (2004). Voor het optimistische scenario krikken we deze schatting op naar 0,4. De aanbodelasticiteit voor laaggeschoolden leggen we vast op oneindig. Dit betekent dat om het even welke toename van de vraag naar arbeid ook vertaald wordt in een even grote toename van arbeidsplaatsen

⁴ Voor het maken van de simulatie werken we voornamelijk met gegevens van de RSZ en de CRB

⁵ We maken een simplificatie in onze berekeningen. We veronderstellen dat er één elasticiteit van arbeidsaanbod geldt voor de gemiddeld geschoolden en de hooggeschoolden. In werkelijkheid zullen hooggeschoolde en oudere werknemers een lagere elasticiteit van het aanbod aan arbeid kennen. Het kan zelfs zijn dat een toename van de brutolonen ertoe leidt dat het arbeidsaanbod afneemt. In dit geval spreken we van een *backward bending supply curve of labor*. We maken in onze oefening abstractie van deze mogelijkheid.

aangezien er altijd aanbod aan werkrachten is. Deze assumptie gebruiken we zowel in een krappe als een niet-krappe arbeidsmarkt. Wij argumenteren dat deze assumptie redelijk is gezien de werkloosheid aan de laaggeschoolde kant van de arbeidsmarkt hoog ligt en voldoende werkrachten beschikbaar zijn om de gecreëerde arbeidsplaatsen in te vullen. Later in de studie plaatsen we hierbij nog een kleine kanttekening. De schatting van de vraagelasticiteit op lange termijn voor de laaggeschoolden is gebaseerd op Konings en Van Maldegem (1998) waar we de schatting van -1,2 gebruikten voor het pessimistisch scenario en de schatting van -1,7 voor het optimistische scenario. Dit betekent dat in een optimistisch scenario een lastenverlaging van één percent een toename van het aantal arbeidsplaatsen zou teweegbrengen van 1,7 percent. De vraagelasticiteit op lange termijn voor hooggeschoolden is een moeilijker geval. Ook daar vallen we terug op Konings en Van Maldegem. In het pessimistisch scenario nemen we het gewogen gemiddelde van de schatting voor midden- en hooggeschoolden⁶ en in het optimistisch scenario de schatting voor de gemiddeld geschoolden in grote bedrijven. Hier wordt reeds duidelijk dat we op basis van de gevonden waarden in de literatuur verwachten dat de creatie van laaggeschoolde arbeidsplaatsen meer gestimuleerd wordt via een lastenverlaging dan de creatie van hooggeschoolde arbeidsplaatsen. Voor alle korte termijnelasticiteiten gebruiken we een duimregel, namelijk dat deze twee derde bedragen van de lange termijn elasticiteiten. Voor midden- en hooggeschoolden levert dit waarden op die, zeker in het pessimistisch scenario, dicht bij nul liggen. Een waarde van nul zou perfecte inelasticiteit impliceren, waarbij een lastenverlaging dus niet tot een bijkomstige vraag naar midden- en hooggeschoolde arbeid leidt. Gegeven de bevindingen in de literatuur is dit een realistische assumptie. Ook voor laaggeschoolden liggen de korte termijn vraagelasticiteiten in lijn met de literatuur na het toepassen van onze duimregel.

Tabel 3: Gebruikte elasticiteiten in simulatie

	Pessimistisch	Optimistisch
aanbodselasticiteit midden- en hooggeschoolden	+0,3	+0,4
Aanbodselasticiteit laaggeschoolden	$+\infty$	$+\infty$
vraagelasticiteit korte termijn midden- en hooggeschoolden	-0,13	-0,32
vraagelasticiteit korte termijn laaggeschoolden	-0,8	-1
vraagelasticiteit lange termijn midden- en hooggeschoolden	-0,2	-0,5
vraagelasticiteit lange termijn laaggeschoolden	-1,2	-1,7

⁶ We gebruiken de schattingen van de regressies voor grote bedrijven aangezien 20 percent van de bedrijven (grote bedrijven dus) instaan voor 80% van de tewerkstelling (De Ruytter et al., 2012). Voor middengeschoolden is de elasticiteit dan 0,5 en voor hooggeschoolden 0. Gegeven de verhouding van middengeschoolden en hooggeschoolden leidt dit tot een gewogen gemiddelde van 0,27. Gezien het pessimistisch karakter van het scenario, opteren we voor de conservatieve schatting van 0,2.

In Tabel 4 presenteren we de resultaten van onze simulatie voor het scenario van vaste brutolonen met de twee sub scenario's van een algemene maatregel waaronder er 1 percent loonkostenvermindering wordt doorgevoerd voor elk opleidingsniveau. In het eerste sub scenario veronderstellen we dat er een krapte is in de arbeidsmarkt voor hoger geschoolden. De elasticiteit van het aanbod aan arbeid neemt de waarde aan zoals die in tabel 3 wordt aangegeven. In dergelijk scenario wordt de extra vraag naar hoger geschoolden teweeggebracht door de lastenvermindering, niet ingevuld, aangezien het brutoloon vastligt. Het vaste brutoloon slaagt er namelijk niet in inactieve hoger opgeleiden te motiveren om vrije tijd op te offeren voor werk. Door de hoge waargenomen werkloosheid bij laaggeschoolden, veronderstellen we dat alle gecreëerde posities direct kunnen ingevuld worden. De aanbodselasticiteit voor laaggeschoolden is dus oneindig. In het tweede sub scenario maken we de assumptie dat zowel voor laaggeschoolden als voor hoger geschoolden de aanbodselasticiteit oneindig is. De gecreëerde posities raken dus allemaal ingevuld in een arbeidsmarkt die niet gekenmerkt wordt door krapte.

In een krappe arbeidsmarkt zien we dat de daling van de loonkosten geen creatie van hoger geschoolde jobs bewerkstelligt, zoals te verwachten was. De toegenomen vraag naar hoger geschoolde arbeid ten gevolge van de lastenverlaging vindt dus geen invulling. We hebben in deze simulatie geen rekening gehouden met het feit dat er mogelijk complementariteit bestaat tussen laag- en hooggeschoolde jobs. Hiermee bedoelen we dat de creatie van al deze laaggeschoolde posities mogelijk ook genoodzaakt dat er hoger geschoolden in dienst worden genomen ter verrichting van administratieve taken. Dit zou onze inschatting van het aantal gecreëerde laaggeschoolde posities nog kunnen verlagen. We zien ook dat de kostprijs per gecreëerde arbeidsplaats sterk afneemt naarmate de arbeidsmarkt minder krap is. De hogere lange termijn elasticiteiten geven aanleiding tot hogere inschattingen van het aantal gecreëerde arbeidsplaatsen. We kunnen concluderen dat, in het geval van een arbeidsmarkt die niet gekenmerkt wordt door krapte, er 8.200 à 14.000 jobs worden gecreëerd in de private sector op een termijn van één jaar tijd via het verlagen van de lasten op arbeid. Op lange termijn spreken we van 12.500 tot 22.800 jobs. In een krappe arbeidsmarkt, hetgeen een voorname en realistische beperking vormt aan de hoogstopgeleide kant van de arbeidsmarkt, spreken we van 5.200 à 6.600 jobs op korte termijn en 7.800 à 11.200 op lange termijn. Dit leidt tot een hoger oplopende kostprijs per gecreëerde job. De vergelijking van de resultaten voor een arbeidsmarkt met en zonder krapte geeft aan dat een tekort aan gekwalificeerde hooggeschoolde arbeidskrachten een significante beperking plaatst op de effectiviteit van een lastenverlaging. De restrictie die het tekort aan hoger geschoolde werkkrachten plaatst op de arbeidsmarkt leidt tot een toename van de kostprijs per gecreëerde job.

Tabel 4: Korte en lange termijn effecten van een algemene lastenverlaging in een scenario met vaste brutolonen⁷

	Korte termijn		Lange termijn	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Krappe arbeidsmarkt				
Totale creatie jobs	5.263	6.579	7.895	11.185
Jobs laaggeschoolden	5.263	6.579	7.895	11.185
Jobs hoger geschoolden	0	0	0	0
Kostprijs per gecreëerde job	273.742	218.994	182.495	128.820
Geen krappe arbeidsmarkt				
Totale creatie jobs	8.267	13.972	12.515	22.736
Jobs laaggeschoolden	5.263	6.579	7.895	11.185
Jobs hoger geschoolden	3.003	7.393	4.620	11.551
Kostprijs per gecreëerde job	174.293	103.123	115.123	63.373

Een gerichte maatregel leidt tot een verlaging van de totale loonkost van laaggeschoolde werknemers in de private sector met 1,6 percent en die van hoger geschoolde werknemers met 0,9 percent, in het totaal één procent van de totale loonkost van de Belgische private economie. In vergelijking met een algemene maatregel worden er via een gerichte maatregel extra arbeidsplaatsen gecreëerd voor laaggeschoolden. Dit gaat ten dele ten koste van hoger geschoolde jobs, desalniettemin neemt het totaal aantal jobs wel toe. We spreken hier van 8.200 tot 16.900 jobs op de korte termijn van één jaar en 12.300 tot 27.900 op de langere termijn van drie tot vijf jaar. De stijging van het totaal aantal gecreëerde arbeidsplaatsen is toe te schrijven aan de hogere elasticiteit van de vraag naar laaggeschoolde arbeid ten opzichte van de vraag naar hooggeschoolde arbeid. Bovendien levert een maatregel die zich toespitst op laaggeschoolde arbeid de laagste kostprijs per gecreëerde job op van alle scenario's binnen de veronderstelling van vaste brutolonen.

⁷ Zoals vermeld in voetnoot 2, kunnen onze bevindingen worden aangewend ter schatting van grotere lastenverlagingen. Een lastenverlaging van x% impliceert dus dat onze cijfers voor de gecreëerde hoeveelheid jobs moet vermenigvuldigd worden met x. Er moet wel rekening gehouden worden met het feit dat vanaf een bepaalde lastenverlaging van grote omvang, het aantal gecreëerde jobs leidt tot krapte op de arbeidsmarkt. De lastenverlagingen zullen dus vanaf dat moment niet meer leiden tot een toename van jobs.

Tabel 5: Creatie arbeidsplaatsen ten gevolge van een gerichte lastenverlagingen met vaste brutolonen

	Korte termijn		Lange termijn	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Krappe arbeidsmarkt				
Totale creatie jobs	8.240	10.300	12.360	17.510
Jobs laaggeschoolden	8.240	10.300	12.360	17.510
Jobs hoger geschoolden	0	0	0	0
Kostprijs per gecreëerde job	174.853	139.882	116.569	82.284
Geen krappe arbeidsmarkt				
Totale creatie jobs	10.921	16.898	16.484	27.820
Jobs laaggeschoolden	8.240	10.300	12.360	17.510
Jobs hoger geschoolden	2.680	6.598	4.124	10.309
Kostprijs per gecreëerde job	131.935	85.264	87.407	51.791

We formuleren nog twee bedenkingen bij deze cijfers. Allereerst zal de duidelijke creatie van het aantal laaggeschoolde jobs de noodzaak aan gerichte opleidingen vergroten om laaggeschoolden de capaciteiten te geven tot het verrichten van de specifiek gecreëerde job. Een gebrekkige opleiding kan ertoe leiden dat de gecreëerde jobs voor laaggeschoolden toch niet ingevuld geraken en dienen geschrapt te worden. Dit nuanceert tot op een bepaald niveau onze veronderstelling van oneindige elasticiteiten voor het arbeidsaanbod van laaggeschoolde personen. Er zijn dus wel werkkrachten beschikbaar maar deze beschikken mogelijk niet over de nodige vaardigheden voor de gecreëerde positie in te vullen. Ten tweede lijkt een hoge graad aan krapte op de markt voor hoger opgeleiden een zeer realistisch scenario. De algemene werkloosheidsgraad van 5,3 percent in 2011 voor midden- en hogeschoolden samen doet uitschijnen dat gedeeltelijke krapte in de arbeidsmarkt van hoger geschoolden een belangrijke beperking vormt⁸. De activatie van het relatief beperkte gedeelte inactieve hoger geschoolden is dus eveneens van belang. Een scenario gekenmerkt door vrije loononderhandeling zal gedeeltelijk tegemoetkomen aan deze eis door een deel van de lastenvermindering om te zetten in hogere brutolonen voor de werknemer en zo de activatie te realiseren van huidig inactieve personen. De hogere verloning is dan in staat inactieve opgeleide personen naar de arbeidsmarkt te lokken. Door te werken met dit scenario wordt de werkelijkheid dichter benaderd aangezien het weinig waarschijnlijk is dat een werkgever ten volle kan genieten van de lastenverlaging. Loononderhandelingen zullen aangewend worden door de relevante partijen om de

⁸ De werkloosheidsgraad van gemiddeld geschoolde werknemers in de Belgische economie bedroeg 6,8 percent in 2011, de werkloosheidsgraad van de hoogst geschoolden bedroeg 3,8 percent (Bron: FOD Economie).

lastenverlaging van de loonkosten ten minste gedeeltelijk gecompenseerd te zien in hogere brutolonen. Dit heeft twee directe implicaties. De eerste implicatie betreft het feit dat de toegenomen looneis gedeeltelijk ten koste gaat van de bijkomstige creatie aan arbeidsplaatsen. Indien de lonen zelfs zo sterk zouden stijgen dat de hele lastenverlaging ten goede van de werknemer komt, dan zou direct geen bijkomstige arbeidsplaatsen worden gecreëerd aangezien de loonlasten voor de werkgever onveranderd blijven. Indirect zouden we ons wel kunnen inbeelden dat meer geld in de handen van de werknemers een vraagschok teweegbrengt in de economie die op dergelijke manier tot jobcreatie zou leiden, hoewel dit mechanisme ook een sterkere druk op de prijzen zou plaatsen. De koppeling aan de index leidt zo tot een verdere stijging van de loonkost. Zoals eerder vermeld concentreren wij ons hier echter alleen op de directe effecten van de lastenverlaging. Een tweede implicatie betreft de onvolledige wegwerking van de loonkosthandicap doordat de lastenverlaging ten dele vertaald wordt in hogere brutolonen. Om effectief een bepaalde lastenverlaging te realiseren moeten ofwel de brutolonen worden vastgelegd, ofwel een hogere loonlastenverlaging worden doorgevoerd die rekening houdt met het feit dat een bepaalde fractie naar de werknemers vloeit in de vorm van hogere brutolonen.

Intermezzo: Berekening van de brutolonen en de nettolonen bij vrije loononderhandeling

Formule (1) wees ons reeds uit hoe de werkelijke loonkost voor de werkgever kan berekend worden startende van de brutolonen. Diezelfde brutolonen leveren ook de startbasis voor het berekenen van de nettolonen (w_n). De nettolonen worden namelijk berekend door de personenbelasting (τ_i) en werknemersbijdragen (τ_w) in mindering te brengen van de brutolonen. Formule (2) geeft de berekening weer.

$$w_n = (1 - \tau_i) * (1 - \tau_w) * w_b \quad (2)$$

Voor het berekenen van de nieuwe loonkost wanneer vrije onderhandeling mogelijk is, is het noodzakelijk te weten hoeveel onderhandelingskracht elke partij heeft. We geven deze weer met het symbool α , waarbij α het deel van de lastenverlaging is dat in het voordeel is van de werkgever in de vorm van een lagere loonkost w_g , terwijl $(1 - \alpha)$ dat deel representeert van de lastenverlaging dat in de vorm van een hoger brutoloon (en dus ook een hoger nettoloon) naar de werknemer vloeit. $(1 - \alpha)$ is dus het backward shifting effect dat we eerder aanhaalde, waarbij een werknemer zich een deel van de lastenverhoging toe-eigent in de vorm van een hoger brutoloon. We veronderstellen dat de effectieve werkgeversbijdragen voor de lastenverlaging $\tau_{p,1}$ bedraagt, terwijl de effectieve werkgeversbijdragen na de lastenverlaging $\tau_{p,2}$ is, waarbij $\tau_{p,2}$ dus lager is als $\tau_{p,1}$. Er kan dan aangetoond worden dat de nieuwe loonkost wordt weergegeven door formule (3) :

$$w_g = w_b * (1 + (\alpha * \tau_{p,2} + (1 - \alpha) * \tau_{p,1})) \quad (3)$$

De werkelijke effectieve werkgeversbijdrage is dus een gewogen gemiddelde van de oude werkgeversbijdrage $\tau_{p,1}$ en de nieuwe werkgeversbijdrage $\tau_{p,2}$ waar de werkgever voor 100% van de lastenverlaging geniet. Het gewicht wordt bepaald door de onderhandelingskracht α . Wanneer de werkgever de hele lastenverlaging krijgt toegekend en de brutolonen gelijk blijven, met andere woorden $\alpha=1$, dan zien we dat de loonkost helemaal wordt bepaald door het nieuwe tarief $\tau_{p,2}$ dat wordt geheven op de brutolonen.

De nettolonen bedragen in dit geval :

$$w_n = (1 - \tau_i) * (1 - \tau_w) * (1 + (1 - \alpha) * (\tau_{p,1} - \tau_{p,2})) * w_b \quad (4)$$

Afhankelijk van de onderhandelingskracht zal dus ook hier bepaald worden wat de impact is van de lastenverlaging. Merk ook hier op dat formule (4) terugvalt naar formule (2) wanneer brutolonen vastliggen ($\alpha=1$).

In Tabel 6 tonen we de effecten van een lastenverlaging in een scenario met vrije loononderhandeling. Eerst en vooral toont een vergelijking van deze tabel met Tabel 4 dat de vrije loononderhandeling bijna altijd leidt tot de creatie van minder arbeidsplaatsen. In het ‘pessimistische’ scenario stijgen de brutolonen in het geval van een algemene maatregel met 0,5 percent, terwijl de overige 0,5 percent (1 percent lastenverlaging wordt toegepast) naar de reductie van de loonkosten van de werkgever vloeit. In het ‘optimistische’ scenario daalt de loonkost met 0,8 percent, terwijl de brutolonen met 0,2 percent toenemen. Dit betekent met andere woorden dat de loonkostenhandicap ten dele in stand blijft.

Tabel 6: Korte en lange termijn effecten van een algemene lastenverlaging in een scenario met vrije loononderhandeling

	Korte termijn		Lange termijn	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Krappe arbeidsmarkt				
Totale creatie jobs	4.133	7.112	6.258	10.796
Jobs laaggeschoolden	2.632	5.263	3.948	8.948
Jobs hoger geschoolden	1.502	1.848	2.310	1.848
Kostprijs per gecreëerde job	348.586	202.602	230.246	133.459
Geen krappe arbeidsmarkt				
Totale creatie jobs	4.133	11.177	6.258	18.188
Jobs laaggeschoolden	2.632	5.263	3.948	8.948
Jobs hoger geschoolden	1.502	5.914	2.310	9.241
Kostprijs per gecreëerde job	348.586	128.904	230.246	79.216

In een krappe arbeidsmarkt constateren we dat er onder vrije onderhandeling meer jobs worden gecreëerd in een optimistisch scenario (een 500-tal), maar niet in een pessimistisch scenario (een 1.100 minder bij vrije loononderhandeling dan bij vaste brutolonen). Hoewel er minder laaggeschoolde jobs worden gecreëerd, wijst nadere analyse uit dat er nu wel hoger geschoolde jobs worden ingevuld. De toename van het arbeidsaanbod van hooggeschoolden wordt namelijk op gang gebracht door de toegenomen brutolonen. Dit mechanisme was afwezig in het scenario met vaste brutolonen. In het optimistische scenario zal het arbeidsaanbod onvoldoende toenemen om de toegenomen vraag naar arbeid in te vullen. Het arbeidsaanbod plaatst dus in dat scenario een plafond op de mogelijke toename van arbeid in een krappe arbeidsmarkt. Een deel van de vraag naar arbeid blijft oningevuld. Het omgekeerde geldt echter in het pessimistische scenario. De lagere veronderstelde vraagelasticiteiten in het pessimistisch scenario zorgen ervoor dat de toename van het aanbod, op gang gebracht door de gestegen

brutolonen, zich niet geheel vertaald in een equivalente toename aan jobs, aangezien de vraag een plafond plaatst op de toename in de tewerkstelling. Met andere woorden, hoewel er een duidelijke toename is in het aantal werkwillige personen dankzij de stijging van de verkregen compensatie, is er onvoldoende vraag vanuit de bedrijven om al deze mensen ook aan het werk te zetten. De krapte op de arbeidsmarkt valt dus weg in het pessimistische scenario. Op korte termijn impliceert dit dat de lastenverlaging van 1 percent van de totale lasten in de private sector een 4.100 à 7.200 banen oplevert, daar waar dit op lange termijn tussen de 6.200 en 10.800 gelegen is. In een situatie van een minder krappe arbeidsmarkt speelt de aanbodselasticiteit geen significante rol. Dit betekent dat de twee bepalende factoren voor de directe creatie van jobs de omvang van de lastenverlaging en de vraagelasticiteit zijn. Aangezien de effectieve lastenverlaging lager is indien er vrije loononderhandelingen plaatsvinden tegenover de situatie met vaste brutolonen, zal het totaal aantal gecreëerde arbeidsplaatsen lager uitvallen bij vrije loononderhandeling. De hele toename van de vraag naar arbeid wordt in een weinig krappe arbeidsmarkt ingevuld waardoor een meer uitgesproken stijging van het aantal arbeidsplaatsen zich manifesteert. Tussen de 4.100 à 11.200 arbeidsplaatsen worden in deze situatie gecreëerd op de korte termijn van één jaar, op de lange termijn van een drie tot vijf jaar loopt dit op tot 18.200 arbeidsplaatsen. We benadrukken hier nogmaals dat we alleen over de directe effecten van een lastenverlaging spreken en dus geen rekening houden met enige indirecte effecten resulterend uit de toegenomen economische activiteit.

Tabel 7: Creatie arbeidsplaatsen ten gevolge van een gerichte lastenverlagingen met vrije loononderhandeling

	Korte termijn		Lange termijn	
	Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Krappe arbeidsmarkt				
Totale creatie jobs	5.460	10.088	8.242	15.856
Jobs laaggeschoolden	4.120	8.240	6.180	14.008
Jobs hoger geschoolden	1.340	1.848	2.062	1.848
Kostprijs per gecreëerde job	263.871	142.821	174.814	90.866
Geen krappe arbeidsmarkt				
Totale creatie jobs	5.460	13.519	8.242	22.256
Jobs laaggeschoolden	4.120	8.240	6.180	14.008
Jobs hoger geschoolden	1.340	5.278	2.062	8.248
Kostprijs per gecreëerde job	263.871	106.580	174.814	64.739

Een vergelijking van Tabel 7 en Tabel 5 toont ons wederom het belang van de mate waarin de werknemer in staat is een deel van de vermindering van de loonlasten om te zetten in een hoger brutoloon (backward shifting effect). In een pessimistisch scenario is de jobcreatie tot de helft lager in een arbeidsmarkt zonder krapte dan wanneer vaste brutolonen gelden ($\alpha=1$).

3.2.2. Schatting van de terugverdieneffecten

Op basis van de bekomen schattingen van de creatie van arbeidsplaatsen, beschikken we nu over voldoende informatie om te berekenen wat de terugverdieneffecten van de verschillende maatregelen zijn. Binnen deze berekening houden we rekening met drie categorieën die hogere belastinginkomsten teweegbrengen, namelijk de personenbelasting, de werknemersbijdragen en de hernieuwde lagere werkgeversbijdragen. Dankzij de tewerkstelling van personen die voorheen werkloos waren (en waarvan we veronderstellen dat deze allemaal een werkloosheidsuitkering genieten), vindt er ook een daling van de werkloosheidsuitkeringen plaats. Afgaand op de cijfers van de Rijksdienst voor arbeidsvoorziening lag de gemiddelde uitkering voor een werkloze die werk zocht op €782 per maand in 2011. De uitkering voor een werkloze die niet naar werk zocht, bedroeg in 2011 dan weer gemiddeld €863 op maandbasis. Aangezien deze laatste categorie alleen van belang is wanneer deze kan geactiveerd worden, gebruiken we vooral de €782 als leidraad en leggen in een pessimistisch scenario de uitkering vast op €700 per maand en in een optimistisch scenario op €800. De effectieve gemiddelde personenbelasting op het inkomen van laaggeschoolden bedraagt 17 percent in een pessimistisch scenario en 20 percent in een optimistisch scenario. Bij hoger opgeleiden zijn deze percentages 22 percent en 28 percent, respectievelijk⁹. De werknemersbijdrage, waarvan we tot nog toe geen gebruik maakten in onze berekeningen, is op basis van de gegevens van de RSZ vastgelegd op 14,75 percent¹⁰. Dit is de effectieve werknemersbijdrage voor het jaar 2011.

Tabel 8 toont de terugverdieneffecten van elke maatregel in een scenario van vaste brutolonen. De terugverdieneffecten worden voor elke maatregel weergegeven, maar worden ook verder opgesplitst naar elk van de categorieën die aanleiding geven tot de terugverdieneffecten. De percentages geven dan weer hoeveel extra inkomsten of verminderde uitgaven de nieuwe jobs impliceren ten opzichte van de totaal kost van de lastenverlagingen. De som van deze percentages voor elk scenario vormen de totale terugverdieneffecten van die specifieke maatregel uitgedrukt als fractie van de jaarlijkse kost van de lastenverlaging. De totale terugverdieneffecten van de algemene maatregel in een krappe arbeidsmarkt vallen beperkt uit. De gebrekkige bijkomstige creatie aan jobs, alsook het feit dat deze geconcentreerd zijn bij laaggeschoolden, waardoor de belastbare basis slechts gedeeltelijk aangroeit, leidt tot terugverdieneffecten rond de 9 à 12 percent op korte termijn en 13 à 20 percent op lange termijn. In deze situatie valt de lastenverlaging met andere woorden duurder uit aangezien een groot deel nog dient gefinancierd te worden op een andere manier. Scenario's met een voldoende groot aanbod aan werkkrachten

⁹ Deze percentage kunnen laag lijken in vergelijking met de officiële belastingtarieven die van toepassing zijn op de verschillende schijven van het netto jaarlijks belastbaar inkomen. Echter, wanneer rekening wordt gehouden met de verschillende aftrekposten, zijn deze tarieven een realistische weergave van de werkelijkheid.

¹⁰ Uit de cijfers van de CRB kan wel de effectieve patronale bijdrage worden afgeleid, maar de effectieve werknemersbijdrage niet. Daarom werd gekozen om voor deze ratio terug te vallen op de gegevens van de RSZ.

(en dus zonder krapte) tonen merkelijk hogere terugverdieneffecten, hoewel het verschil tussen de twee uitersten sterk toeneemt en er dus meer onzekerheid bestaat bij de verkregen uitkomsten. De terugverdieneffecten liggen tussen de 15 percent en 35 percent op korte termijn, onder de beperking dat geen krapte voorkomt op de arbeidsmarkt. Een deel van deze lastenverminderingen financiert met andere woorden zichzelf, desalniettemin blijft respectievelijk tussen de 85 percent en 65 percent van de originele lastenverlaging op korte termijn niet gefinancierd en moet deze in een budget neutrale aanpak elders worden gecompenseerd. Volgens onze simulatie zijn de werkgeversbijdragen en het uitbetalen van minder werkloosheidsuitkeringen de belangrijkste bronnen van terugverdieneffecten. Bij een gerichte maatregel loopt het verschil tussen de terugverdieneffecten uit de personenbelasting en terugverdieneffecten uit de werkgeversbijdragen licht verder uit elkaar dan bij de algemene maatregel in een weinig krappe arbeidsmarkt. De totale inkomsten uit de personenbelasting zijn slechts licht hoger bij een gerichte maatregel dan bij een algemene maatregel, maar werkgeversbijdragen nemen geprononceerd toe bij een gerichte maatregel. Dit is toe te schrijven aan de lagere personenbelasting die moet betaald worden op lagere inkomens. Hoewel er merkelijk meer jobs worden gecreëerd via een gerichte maatregel, ligt de lagere aangroei van de belastbare basis per gecreëerde job bij een gerichte maatregel, evenals lagere effectieve belastingtarieven, dus aan de basis van een gelijkaardig terugverdieneffect op vlak van de personenbelasting als bij een algemene maatregel in een arbeidsmarkt met oneindige aanbodelasticiteiten. Het feit dat één tarief als werknemersbijdrage wordt verondersteld voor zowel laaggeschoolde als hooggeschoolde werknemers leidt tot een sterkere aangroei van de werknemersbijdragen bij een gerichte maatregel. De grotere creatie aan jobs betekent ook dat minder werkloosheidsuitkeringen moeten worden uitbetaald. Onze simulatie toont dus niet dat de totale terugverdieneffecten uit een algemene maatregel hoger oplopen dan deze bekomen via een gerichte lastenverlaging. Dit varieert uiteraard afhankelijk van de gekozen samenstelling van de gerichte maatregel en moet dus met voorzichtigheid worden geïnterpreteerd.

Tabel 8: Terugverdieneffecten in een scenario met vaste brutolonen

		Korte termijn effecten		Lange termijn effecten	
Algemene lastenverlaging					
		Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Krappe arbeidsmarkt	patronale bijdrage	3,1%	3,9%	4,7%	6,6%
	personenbelasting	1,4%	2,1%	2,2%	3,6%
	werknemersbijdragen	1,1%	1,3%	1,6%	2,3%
	Werkloosheids-uitkeringen	3,1%	4,4%	4,6%	7,5%
	Totale Terugverdieneffecten	8,7%	11,7%	13,0%	19,9%
Geen krappe arbeidsmarkt	patronale bijdrage	5,8%	10,5%	8,8%	16,9%
	personenbelasting	3,0%	7,1%	4,6%	11,4%
	werknemersbijdragen	2,0%	3,6%	3,0%	5,7%
	Werkloosheids-uitkeringen	4,8%	9,3%	7,3%	15,1%
	Totale Terugverdieneffecten	15,6%	30,5%	23,7%	49,2%
Gerichte lastenverlaging					
		Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Krappe arbeidsmarkt	patronale bijdrage	4,9%	6,1%	7,3%	10,4%
	personenbelasting	2,3%	3,3%	3,4%	5,6%
	werknemersbijdragen	1,7%	2,1%	2,5%	3,5%
	Werkloosheids-uitkeringen	4,8%	6,9%	7,2%	11,7%
	Totale Terugverdieneffecten	13,6%	18,4%	20,4%	31,2%
Geen krappe arbeidsmarkt	patronale bijdrage	7,3%	12,0%	11,0%	19,6%
	personenbelasting	3,7%	7,8%	5,6%	12,6%
	werknemersbijdragen	2,5%	4,1%	3,7%	6,6%
	Werkloosheids-uitkeringen	6,4%	11,3%	9,6%	18,5%
	Totale Terugverdieneffecten	19,8%	35,1%	29,9%	57,3%

Wanneer vrije loononderhandeling plaatsvindt, zouden de terugverdieneffecten hoger kunnen liggen dan deze bekomen onder vaste brutolonen indien de toename van de belastinginkomsten door de stijging van de brutolonen hoger ligt dan het verlies aan inkomsten veroorzaakt door de lagere jobcreatie. Tabel 9 toont ons dat de lagere jobcreatie binnen een scenario van vrije loononderhandeling een overheersend effect heeft tegenover de toegenomen belastinginkomsten op hogere brutolonen. Ook hier is de impact van de onderhandelingskracht duidelijk aangezien dit tot verdere discrepantie leidt tussen de terugverdieneffecten van het optimistische en pessimistische scenario. Als werknemers een groter deel van de lastenverlagingen aldus vertaald zien in een hoger brutoloon, zijn de directe terugverdieneffecten merkkelijk lager. De terugverdieneffecten in het geval van een arbeidsmarkt die niet krap is, liggen tussen de 7 percent en de 28 percent op korte termijn en 11 percent à 46 percent op lange termijn. Deze zijn dus afgenomen tegenover het scenario met vaste brutolonen. De algemene maatregel op een krappe arbeidsmarkt geniet wel hogere terugverdieneffecten in een optimistisch scenario (14 percent binnen het jaar) tegenover het scenario met vaste brutolonen doordat, dankzij het toegenomen arbeidsaanbod, arbeidskrachten worden tewerkgesteld die anders inactief zouden zijn gebleven. Ook in het optimistische scenario bij een gerichte lastenverlaging op een krappe arbeidsmarkt geldt dat deze hoger uitvallen dan bij het scenario met vaste brutolonen (19,4 percent vs. 18,4 percent). De meest realistische inschatting van de terugverdieneffecten bij een algemene maatregel zal zich in het interval van de schattingen van de algemene maatregel op een krappe en een niet-krappe arbeidsmarkt bevinden. Dit betekent dat de werkelijke terugverdieneffecten van een algemene maatregel tussen 7 percent en 25 percent liggen op korte termijn en tussen 11 en 40 percent op lange termijn. In absolute bedragen spreken we voor de algemene maatregel over bedragen tussen €112 miljoen en €352 miljoen die via terugverdieneffecten op korte termijn kunnen gecupereerd worden en tussen €171 miljoen en €568 miljoen op lange termijn tegenover de totale kostprijs van €1,44 miljard. Voor de gerichte maatregel liggen de realistische schattingen van de terugverdieneffecten tussen 9 percent en 28 percent op korte termijn en op lange termijn tussen 15 percent en 46 percent van de jaarlijkse kost van de lastenverlaging. In absolute bedragen spreken we dan van bedragen tussen €143 miljoen en €405 miljoen op een termijn van één jaar en €216 miljoen en €662 miljoen op een termijn tussen drie en vijf jaar. De bevindingen voor wat betreft de terugverdieneffecten van een gerichte maatregel zijn niet in lijn met wat werd bekomen door het Federaal Planbureau. Deze vonden dat de terugverdieneffecten voor gerichte maatregelen (op lage lonen) lager zijn dan deze van algemene maatregelen. Een verklaring voor het verschil in de bevinding kan enerzijds gevonden worden in het gebruikte model, waar het Federaal Planbureau een meer dynamisch model gebruikt dat ook indirecte gevolgen van de lastenverlaging in rekening neemt. Anderzijds kan het verschil ook terug te brengen zijn tot de specifieke maatregel zelf. De gerichte maatregel geëvalueerd door het Federaal Planbureau kan verschillen qua aard van diegene die hier werd gehanteerd.

Tabel 9: Terugverdieneffecten in een scenario met vrije loononderhandeling

Korte termijn effecten			Lange termijn effecten		
Algemene lastenverlaging					
		Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Krappe arbeidsmarkt	patronale bijdrage	2,9%	4,8%	4,4%	7,0%
	personenbelasting	1,5%	2,9%	2,3%	4,1%
	werknemersbijdragen	1,0%	1,6%	1,5%	2,4%
	Werkloosheids-uitkeringen	2,4%	4,7%	3,6%	7,2%
	Totale Terugverdieneffecten	7,8%	14,1%	11,9%	20,7%
Geen krappe arbeidsmarkt	patronale bijdrage	2,9%	8,4%	4,4%	13,6%
	personenbelasting	1,5%	5,7%	2,3%	9,1%
	werknemersbijdragen	1,0%	2,8%	1,5%	4,6%
	Werkloosheids-uitkeringen	2,4%	7,4%	3,6%	12,1%
	Totale Terugverdieneffecten	7,8%	24,4%	11,9%	39,4%
Gerichte lastenverlaging					
		Pessimistisch	Optimistisch	Pessimistisch	Optimistisch
Krappe arbeidsmarkt	patronale bijdrage	3,7%	6,6%	5,5%	10,0%
	personenbelasting	1,8%	3,9%	2,8%	5,8%
	werknemersbijdragen	1,2%	2,2%	1,9%	3,4%
	Werkloosheids-uitkeringen	3,2%	6,7%	4,8%	10,6%
	Totale Terugverdieneffecten	9,9%	19,4%	15,0%	29,7%
Geen krappe arbeidsmarkt	patronale bijdrage	3,7%	9,6%	5,5%	15,7%
	personenbelasting	1,8%	6,2%	2,8%	10,1%
	werknemersbijdragen	1,2%	3,3%	1,9%	5,3%
	Werkloosheids-uitkeringen	3,2%	9,0%	4,8%	14,8%
	Totale Terugverdieneffecten	9,9%	28,1%	15,0%	45,9%

4. Conclusie en aanbevelingen

De laatste jaren werden gekenmerkt door een relatieve toename in de loonkosten en de achteruitgang van de loonkosten per eenheid product in vergelijking met onze drie buurlanden. Er zijn verschillende oorzaken die aan de basis liggen van deze evolutie in de loonkost. Allereerst werd de loonnorm onvoldoende nageleefd en tevens op een verkeerde basis vastgelegd. Daarnaast zorgde de indexering voor gekende tweede ronde effecten en een verdere toename van de loonkost. Ten derde kan worden gewezen naar de hoge impliciete belastingvoeten op arbeid die in België van toepassing zijn en in 2011 de hoogste was van de hele Europese Unie. De literatuur wijst in dit kader op het gevaar van het verlies aan arbeidsplaatsen dat kan plaatsvinden ten gevolge van deze toename aan loonkosten.

Deze studie onderzocht aan de hand van een simulatie gebaseerd op een eenvoudig arbeidsmarktmodel, de directe effecten van het wegwerken van de loonkostenhandicap met het buitenland. De resultaten maken duidelijk dat een opvallende toename van de vraag naar arbeid kan plaatsvinden via het implementeren van een lastenverlaging. Het exacte aantal is echter gevoelig aan de specifieke staat van de arbeidsmarkt en de soort maatregel. Een arbeidsmarkt die gekenmerkt wordt door een hogere werkloosheidsgraad van hoger geschoolden zal sterker reageren op een lastenverlaging dan diegene waar de gecreëerde arbeidsplaatsen oningevuld blijven vanwege een schrijnend tekort aan gepaste werkkrachten. Een specifieke maatregel die een groter deel van de lastenverlaging op laaggeschoolden richt, creëert meer banen en verlaagt zo de kost per gecreëerde arbeidspost. Concreet creëert de maatregel in een scenario met loononderhandeling 5.400 tot 13.600 arbeidsplaatsen op één jaar en op een termijn van drie tot vijf jaar bedraagt dit 8.200 tot 22.300 jobs. Voor een algemene maatregel in een scenario met vrije loononderhandelingen vinden we dat 4.100 tot 11.200 banen gecreëerd worden binnen het jaar en 6.200 tot 18.200 jobs binnen de drie tot vijf jaar. We hebben ons ook toegespitst op het kostenplaatje van de lastenverlaging en bekeken wat de directe terugverdieneffecten waren van een lastenverlaging. Gegeven het meer realistische scenario van vrije loononderhandeling, varieerden de terugverdieneffecten op korte termijn tussen de 7 percent en de 28 percent van de initiële lastenvermindering afhankelijk van de soort lastenverlaging die wordt doorgevoerd. Op lange termijn ligt dit dan weer tussen de 12 percent en de 46 percent. De maatregel die er voornamelijk toe leidt dat laaggeschoolden van de lastenverlaging genieten, zorgt niet alleen voor de hoogste creatie aan jobs maar ook voor de hoogste terugverdieneffecten.

De aanbevelingen die uit deze studie volgen zijn grotendeels reeds in de bespreking van onze simulatie verwerkt. Hier wezen we op het belang van toekomstige scholing van laaggeschoolden zodat deze een gepast profiel zouden hebben voor de gecreëerde arbeidsplaatsen, anders worden deze vacatures na verloop van tijd geschrapt. Ervoor zorgen dat de nieuwe instroom aan werknemers eveneens beschikt over een degelijke opleiding is uiteraard ook een belangrijke factor die de krapte aan de hoger opgeleide kant van de arbeidsmarkt helpt tegen te gaan en de doeltreffendheid van de lastenverlaging vergroot. Ter bestrijding van deze krapte zou ook het nog inactieve gedeelte van de hoger opgeleiden verder moeten geactiveerd worden zodat een krapte op de arbeidsmarkt kan vermeden worden en de lastenverlagingen een groter effect kennen. Daarnaast bespraken we in deze studie ook kort de alternatieve

financieringsmaatregelen van de lastenverlaging. Er moet namelijk ook worden gekeken naar de implicaties voor de begroting. Een verlaging van de lasten op arbeid genereert gedeeltelijke terugverdieneffecten, maar dat deel dat niet gecompenseerd wordt via de terugverdieneffecten moet elders gevonden worden. Er zijn met andere woorden structurele financieringsmaatregelen nodig zodat deze lastenverlaging ook stand houdt en niet wordt ongedaan gemaakt bij een latere begrotingsoefening. Een verdere belasting van andere activiteiten zal direct of indirect een deel van de gewonnen arbeidsplaatsen teniet doen, hetgeen mee in rekening dient genomen te worden bij de evaluatie van een lastenverlaging.

Referenties

Abraham, F., en Brock, E., (2003). Sectoral Employment Effects of Trade and Productivity in Europe. **Applied Economics**, 35, 223-238.

Burggraeve, K., en Du Caju, P. (2003). The Labour market and Fiscal Impact of Labour Tax Reductions : The case of reduction of employers' social security contributions under a wage norm regime with automatic price indexing of wages. **National Bank of Belgium – Working papers**.

Bassilière, D., Bossier, F., Bracke, I., Lebrun, I., Masure, L. en Stockman, P. (2005). Sociale zekerheidsbijdrageverminderingen en alternatieve financiering van de sociale zekerheid: simulaties van beleidsvarianten. **Federaal Planbureau**. Planning Paper 97.

Bassilière, D., Bossier, F., Lebrun, I. en Stockman, P. (2007). Le programme national de réforme de la Belgique. Effets macroéconomiques de réductions de charges sur le travail. **Federaal Planbureau**. Working paper 11-07.

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven (2013) Documentatienota : Definities Privésector (INR vs RSZ). **CRB**. <http://www.ccecrb.fgov.be/txt/nl/doc13-147.pdf>.

Decoster, A. en Vanleenhove, P. How much inequality can we explain? The role of heterogeneity in preferences and in opportunities extracted from random utility models. Aankomend.

De Ruytter, S., Goesaert, T., Konings, J., en Reynaerts, J. (2012), Sectoranalyse van de Vlaamse industrie, **STORE**, Beleidsrapport STORE-B-12-001.

Expertengroep “concurrentievermogen en werkgelegenheid” EGCW (juli 2013). Arbeidskosten, loonsubsidies, arbeidsproductiviteit en opleidingsinspanningen van ondernemingen .

Konings, J. (2004). Beleidsnota nr. 2: De relatie tussen loonlastenverlaging en jobs. **VKW Denktank**.

Konings, J., en A. P. Murphy (2006). Do Multinational Enterprises Relocate Employment to Low Wage Regions? Evidence from European Multinationals. **Review of World Economics/Weltwirtschaftliches Archiv** 142 (2): 267–286.

Konings, J. en Roodhooft, F. (1997). How Elastic is the Demand for Labor in Belgian Enterprises? Evidence from Firm Level Data 1987-94. **De Economist**, 145 (2): 229-41, juli.

Konings, J. en Van Maldegem, P. (1998). Loonkosten en de vraag naar laaggeschoolde, geschoolde en hooggeschoolde arbeid in Belgische ondernemingen. **Leuvense Economische Standpunten**. CES.

Nationale Bank van België (2013), Verslag 2012 – Economische en financiële ontwikkelingen.

Stockman, P. (2001). General and selective wage cost reduction policies in a model with heterogeneous labour. **Federaal Planbureau**. Working Paper 8-01.

Van Beveren, I. (2007). Footloose multinationals in Belgium? **Review of World Economics/Weltwirtschaftliches Archiv**, 143 (3), 483-507.